

✎ Vad Tove Janssons korrespondens kring rysk översättning av muminböckerna har att berätta

Martina Björklund och Elena Kapustina

Inledning

Tove Jansson (1914–2001) hade tidigt ”planer på utlandslansering” och var engagerad i översättningen och spridningen av muminböckerna på engelskspråkigt område (Westin 2007, 220–221). Hennes korrespondens kring rysk översättning visar att hon också hade intresse av att presentera sina troll i Sovjetunionen och ville engagera sig i översättningen och utgivningen. Syftet med den här artikeln är att utgående från denna korrespondens och med stöd i andra källor pussla ihop en mikrohistoria om hur den ryska översättningen och publiceringen förverkligades, och hur allt detta tedde sig från Tove Janssons horisont. Vi söker svar på följande frågor: Vilka samhälleliga, juridiska och personliga faktorer har inverkat? Hur har upphovsrättsfrågorna skötts? Vår metod är inspirerad av den så kallade arkivvändningen (*the archival turn*) i översättningsvetenskap som till exempel Jeremy Munday (2013) förespråkar. Vår ansats skiljer sig dock från vad som varit gängse i den här typen av översättningsforskning genom att navet som

undersökningen kretsar kring är författaren och inte översättare eller översatta texter.

Vi börjar artikeln med att i korthet diskutera vad arkivvändningen i översättningsforskning går ut på, vårt material och vad vi tar fasta på i vår undersökning. Därefter följer en kort presentation av vad sovjetisk och rysk lag om upphovsrätt stipulerat beträffande översättningar under olika tider – omständigheter som spelar en avgörande roll för de skeenden som brevväxlingen speglar. Huvuddelen av artikeln ägnas åt mikrohistorien om Tove Jansson och rysk översättning samt utgivningen av muminböckerna på den ryska bokmarknaden.

Teoretisk bakgrund och källor

Under senare tid har den så kallade arkivvändningen (*the archival turn*) inspirerat till innovativ forskning kring översättning. Jeremy Munday (2013) menar att man genom att fokusera på primärkällor i form av olika (ibland svårtillgängliga) dokument kan belysa olika processer i tillkomsten av översättningar och konstruera mikrohistorier kring enskilda översättningar (se exempelvis Zanotti och Bollettieri 2015) eller översättare (se exempelvis Paloposki 2017). Det kan röra sig om att studera utkast till översättningar, reviderade översättningsmanuskript, brev till och från källtextförfattare, kontrakt med förläggare, brevväxling med textredaktörer och dylikt, som kan finnas i arkiv eller privata samlingar. Uppgifter i privata papper och utsagor kan vara ofullständiga och bör om möjligt kontrolleras och kompletteras genom att studera andra tillgängliga källor. Outi Paloposki, en av pionjärerna inom arkivforskning i översättningsstudier, menar också att man inte alltid kan lita på de uppgifter man finner, men att man som forskare ändå kan lita på sina resultat om man vet att man varit öppen för olika tolkningar och luckor i materialet och diskuterat med andra (Tatolyté 2023, 254).

Kärnan i vårt material utgörs av brev och annat material kring ryska översättningar som Tove Jansson sparat och som ställdes till vårt förfogande av Moomin Characters, ett helt unikt material som

tidigare inte varit föremål för detaljerad analys.¹ Det finns brev som Tove fått och utkast och kopior av svarsbrev samt en anteckningsbok, där det bland annat finns anteckningar om rysk översättning och översättare samt ett par tidningsurklipp. Breven var inordnade i två mappar med korrespondens kring diverse översättningar så att allt som gällde rysk översättning var samlat tillsammans, vilket visar att Tove höll ordning på papper som gällde översättning. Då det i de flesta fall finns brev i båda riktningarna tack vare att Tove sparat kladdar och kopior av sina egna brev, är materialet rätt ovanligt för personlig korrespondens samlad hos en privatperson. Den största brevväxlingen i materialet utgörs av den med barnlitteraturforskaren och översättaren Ljudmila Braude (1927–2011): sammanlagt 18 brev/kort till Tove Jansson skrivna mellan 1967 och 1994, men bara sju från Tove till Braude under samma tid. En stor del av innehållet i dessa brev och kort gäller material och böcker som Braude vill att Tove ska sända till henne och redogörelser för vad hon fått eller inte fått. Braude berättar också om vad hon själv skriver i egenskap av barnlitteraturforskare och sänder sina alster till Tove. I den här artikeln behandlar vi dock bara sådant som berör översättning och utgivning av Tove Janssons verk på ryska.

Uppgifter om personer, händelser och annat som nämns i korrespondensen har vi sökt bekräfta via andra källor som tidningar (via Finlands nationalbiblioteks digitaliserade tidningsarkiv), böcker, digitala resurser, arkiv och korrespondens via e-post.

Sovjetisk och rysk lagstiftning om upphovsrätt

Lagarna kring upphovsrätt och översättning i Sovjetunionen och Ryssland är en snarig historia. Redan i Sovjetunionens första lagstiftning kring upphovsrätt från 1925 och 1928 stipulerades att översättning av ett verk till ett annat språk inte ansågs bryta mot upphovsrätten (Elst 2005, 74–75). Det var alltså fritt fram att översätta utan tillstånd av författaren eller annan innehavare av upphovsrätten. Översättningar kunde dessutom vara ytterst fria. Den här lagstiftningen var gällande ända till 1961 då lagen för hela

1 Ett brev i denna korrespondens citeras av Anders Landén (2024, 73).

unionen skrevs om och 1964 då den stadfästes i Ryska socialistiska federativa sovjetrepubliken (Elst 2005, 78–79). Friheten att översätta kvarstod, men på vissa villkor: författaren skulle informeras och verkets betydelse och integritet skulle bibehållas, något som dock bara gällde inhemska författare och verk av utländska författare som först publicerades i Sovjetunionen (Elst 2005, 80).

Efter ytterligare nästan ett decennium gick Sovjetunionen med i Genèvekonventionen (Världskonventionen om upphovsrätt) som började gälla i unionen från och med den 27 februari 1973. Man valde dock att gå med i versionen från 1952 som inte skyddade upphovsrätten retroaktivt, så att bara verk som var utgivna efter 27 februari 1973 skulle skyddas (Elst 2004, 81–83). Tidigare hade man ingått bilaterala avtal med länder som tillhörde östblocket, men förvånansvärt nog fortsatte man ingå sådana avtal även efter att ha gått med i Genèvekonventionen, nu också med västländer (Elst 2005, 89). Österrike blev det första landet utanför östblocket som man ingick avtal med 1981 (Elst 2005, 89–90). Efter att ha gått med i Genèvekonventionen hade man grundat organisationen VAAP (förkortning av *Vsesojuznoje agentsvo po avtorskim pravam* 'Allunionella agenturen för upphovsrätt') för att ingå avtal med länder utanför östblocket; VAAP förde också underhandlingar med Finlands förläggarförening, och i början av april 1974 besökte representanter för VAAP Helsingfors, varvid man skissade på ett ramavtal som skulle godkännas senare under våren då en finländsk delegation skulle resa till Sovjetunionen (*Helsingin Sanomat* 3.4.1974). Den finländska delegationen var i Sovjet vid månadskiftet maj–juni, men det enda som verkar ha åstadkommit var att man arbetade på modeller för hur enskilda kontrakt skulle skrivas (*Hufvudstadsbladet* 19.6.1974). Något slags överenskommelse tycks man ändå ha kommit fram till. *Helsingin Sanomat* skriver 12.2.1975 om ett bokutbytesavtal som ingåtts året innan, och som nu lett till att åtta finska förlag ska ge ut sovjetisk skönlitteratur och att textprover av femton finska författare skickats med förväntan att de skulle bli publicerade i Sovjet och få honorar. Denna överenskommelse är dock inte relevant för muminböckerna som alla kom ut före 1973.

Sovjetunionen fick naturligtvis utstå kritik från västländerna för sitt förfarande, och 1991 fördes diskussioner om att göra upphovs-

rätten retroaktiv, men någon sådan skrivning infördes inte (Elst 2005, 371), och i slutet av året gick som bekant hela Sovjetunionen i graven. Nu behövde hela lagstiftningen förnyas för den nya staten Ryska federationen. I december 1994 gick Ryssland så med i Bernkonventionen som också skulle skydda verk publicerade före 1973, om de fortfarande skyddades i ursprungslandet (Elst 2005, 434, 488–490), men man skrev in en reservation som gjorde att då konventionen trädde i kraft den 13 mars 1995 var verk publicerade före 1973 fortfarande undantagna upphovsrätten enligt Genèvekonventionen 1973 (Elst 2005, 493). Det här ledde till att den stora floran av förlag som grundades under 1990-talet (då privata företag hade blivit möjliga) konkurrerade vilt om att skaffa sig upphovsrätten till verk som hade getts ut i ursprungslandet innan Ryssland gick med i Genèvekonventionen 1973, så kallad ”dokonventionka” (det vill säga litteratur från före konventionen) (Protasov 2010). Sådan litteratur kunde man alltså fortsätta att översätta och ge ut utan att bry sig – tills någon köpte upphovsrätten. Ovannämnda reservation togs bort först 2004 (Protasov 2010). Den nya lagen trädde i kraft den 8 augusti 2004 (Golovanov 2004).

Planer på publicering i Sovjetunionen

Tove Janssons intresse för lansering av Mumin på ryska i Sovjetunionen kommer fram i ett maskinskrivet brevtkast på svenska från dockteaterentreprenören och översättaren Irene Battu² till en herr Stogov vid förlaget *Mezjdunarodnaja kniga* i Moskva (daterat 7.12.1964).

Då Battu knappast skriver till Stogov på svenska och dessutom inom parentes översätter förlagets namn till ”Den internationella

2 Irene Battu (1905–1977) är artistnamn för Irina Batujeva (även Batujeva eller Batujev) som föddes på Sveaborg (notis inför Battus 70-årsdag i *Hufvudstadsbladet* 31.5.1975). Hon är kanske mest känd för sitt arbete med dockteater. I notisen nämns speciellt att hon 1957 fick rättigheterna till Tove Janssons Muminroll och att hon skrivit pjäsen ”Den lyckliga muminfamiljen” baserad på *Trollkarlens hatt*. Den finska texten ”Onnellinen muumiperhe” finns i Irene Battus arkiv i Teatermuseets arkiv i Helsingfors. I arkivet finns också ett kort från Tove Jansson daterat 23.9.1958 där Tove önskar ”framgång för Muminteatern som på ett underbart sätt har gett liv åt mina troll!”

Boken”,³ torde detta vara ett brev översatt från ryska till svenska för att informera Tove Jansson om innehållet.

Battu börjar med att påminna Stogov om att de ska ha träffats och diskuterat möjligheterna att översätta Tove Janssons muminböcker till ryska. Ett sådant möte kan ha ägt rum i samband med öppningen 29.11.1963 av en utställning av sovjetiska barn- och ungdomsböcker som presenterades av representanten för *Mezjdunarodnaja kniga* Nikolaj Stogov (*Uusi Suomi* 30.11.1963). Stogov var också i Finland i februari 1964 då han överlämnade en donation av sovjetryska barn- och ungdomsböcker från *Mezjdunarodnaja kniga* till den ryska skolan i Södra Kårböle i Helsingfors (*Hufvudstadsbladet* 20.2.1964).

Battu hävdar att Stogov ska ha sagt att det ska komma en ”herre” från förlaget och diskutera saken med Tove Jansson, men att någon sådan person inte anlät eller tagit kontakt med henne. Battu hoppas nu på att en ”herr Reejko” ska kunna komma med ett ”principiellt svar” från förlaget då han återvänder till Finland i januari. Efter att ha påmint om att Tove Jansson är världsberömd tack vare muminböckerna, framhåller Battu att hon själv är en professionell översättare och att hon tack vare samarbetet med Tove Jansson kring Muminteatern känner muminvärlden som ingen annan och skulle vara en mer än lämplig översättare. Sedan övergår brevet till att förklara hur det fungerar med privata förlag i Finland och att Holger Schildts förlag är Tove Janssons förläggare som också fungerar som agent för översättningar till utländska språk. Holger Schildts sägs vidare vara mycket intresserat av ryska översättningar av Tove Janssons verk – man föreslår till och med att böckerna kunde tryckas på ryska i Finland för *Mezjdunarodnaja knigas* räkning. Battu föreslår att ”vi” ska påbörja officiella underhandlingar med *Mezjdunarodnaja kniga* genom Holger Schildts och att hon själv ska vara tolk. Hon fortsätter med att ”vi” har tänkt att den senaste novellsamlingen ”Det osynliga barnet” skulle passa som första försök.

Om ett sådant brev någonsin blev skickat har det inte gått att få reda på, men om ett brev med detta innehåll kom fram kunde det inte ha lett till något kontrakt med tanke på att den dåvarande

3 Brev och kort citeras exakt och utan kommentarer om avvikelser från normen.

lagen om upphovsrätt (1961/1964) inte alls skyddade utländska författare och deras verk. Om Battu fick svar på brevet och fick situationen förklarad för sig informerade hon inte Tove Jansson om saken, vilket kommer fram i följande brevväxling kring lansering av Mumin i Sovjetunionen.

Denna brevväxling sker cirka två år senare, vid årsskiftet 1966–1967: en odaterad jul- och nyårshälsning som Tove svarar på 8.1.1967. Kortet är undertecknat ”Emy, Lasse, Lena” med tillägget att det är Emy som skrivit. Vem är denna Emy? I anteckningsboken (s. 121) finns namnen Emy Gorodinskaja och Emy Wallenius inskrivna med samma adress. Våra efterforskningar visade att det är fråga om Noemi Wallenius, född Gorodinskaja.⁴

Emy tackar för senast och uttrycker sin stora glädje över att ha fått träffa Tove och över de teckningar i ”levande skick” som hon fått. Tydligt har Tove och Emy diskuterat översättning och utgivning av Mumin i Sovjetunionen, för Emy skriver att hon gått upp till förlaget *Detskaja Literatura*, visat *Trollkarlens hatt* och *Trollvinter* samt framfört Toves önskan om att man skulle börja muminserien med dem. ”De lät väldigt intresserade där”, fortsätter Emy och skriver vidare att man planerar att ge ut ”en stor serie av böcker ’Sagor från hela världen’” och att Toves böcker ska ingå i den. De hade inte sagt något bestämt om tiden, men Emy lovar meddela så snart hon får besked.

I sitt svar (8.1.1967) börjar Tove med att tacka Emy för att hon gått upp till *Detskaja literatura* och talat med dem. Tove är mycket glad och lättad över att situationen med rysk översättning tagit denna vändning och skriver:

4 Noemi Wallenius (1927–2017) var översättare och har till ryska översatt bland annat *Mästerdetektiven Blomqvist* och *Mästerdetektiven Blomqvist lever farligt* utgivna tillsammans som en bok 1959. Hon var gift med Sven-Lasse Wallenius (1923–2013), son till finlandssvensken Allan Wallenius (1890–1942) och åländska Alice (f. Rosenblad) (1888–1966), vilka av ideologiska skäl hade emigrerat till Sovjetunionen (Gardberg & Kaihovirta 2022). Sven-Lasse med familj fick besöka släktingar i Finland från mitten av 1960-talet, och då Alice hade kontakt med Atos Wirtanen kan det ha varit via honom som Emy fick möjlighet att träffa Tove Jansson (Gardberg 2025). Både nyårshälsningen och Toves svar ger intryck av att de träffats rätt nyligen.

Det känns tryggt att veta att du lagt ett ord för den ryska presentationen av mina troll och att de accepterar mina synpunkter. Vilken fin serie de planerar. Roligt att få vara med i den.

Naturligtvis kan jag förstå att det kan räcka ett slag innan saken är aktuell. I varje fall har de sin option (– d.v.s. de har helt glatt bara gått och tagit den!) och jag har alltså kunnat ordna upp den oklara situationen ifråga om rysk översättning här hemma.

Trots att Tove är glad över budet från Emy, kan man ändå ana att hon inte är helt nöjd med att *Detskaja literatura* bara gått och beslutat att ge ut Mumin på ryska utan någon som helst kontakt med henne. Den oklara situationen som Tove hänvisar till gäller Irene Battu. Tove skriver att Irene Batujew ”för mer än ett år sedan ville översätta för både Atos och mig”. (Att Tove använder bara förnamnet om Atos Wirtanen tyder på att Emy kände honom.) Battu hade sagt att hon via ambassaden hade kontakt till ett ryskt förlag och ”lovade översätta ett antal sidor på prov”. Tidsangivelsen ”för mer än ett år sedan” och innehållet rimmar rätt väl med Battus ovan beskrivna maskinskrivna brevkast. Sedan hade Battu bara slutat höra av sig och Tove skriver att hon antog att Battu ”lämnat hela idén”. Själv kände hon sig ändå ”fortfarande bunden av det halva löfte” hon gett. Att *Detskaja literatura* tagit sig an mumintrollen gör att ”saken är avgjord eftersom de vanliga arrangemangen inte gäller ifråga om rysk publicering” (en formulering som tyder på att Emy kan ha sagt något om att utländska författare inte behövde kontaktas), och Tove känner sig lättad – hon är ”inte bunden längre av den om än mycket vaga överenskommelsen med Fru Batujew”, som nu också blivit informerad om den nya situationen. Från Toves sida är översättningen alltså fri, och hon undrar om Emy skulle vilja översätta, ifall förlaget inte ”fordrar att ha en egen översättare”. Tove säger sig också vara villig att samarbeta ifall det skulle behövas någon ”omarbetning av pärm eller liknande”, vilket tyder på att Tove trots de sovjetiska arrangemangen skulle vilja ha något slags insyn i utgivningen. Men Tove är alltså på det hela taget nöjd och väntar på besked från *Detskaja literatura*.

Kometjakt och jakt på information

Det blev ändå inget samarbete med *Detskaja literatura* och inte heller kom Emy att översätta någon muminbok. Planerna på att ge ut Mumin på ryska måste ha varit mycket längre hunna än vad man tydligen låtit Emy förstå när hon kom till förlaget för att tala för mumintrollen, om detta skedde 1966. Redan den 9 maj 1967 kunde man i *Hufvudstadsbladet* läsa en liten notis med rubriken "Mumintrollet skall glädja ryssarna". Och det är inte fråga om *Trollkarlens hatt* eller *Trollvinter* utan en bok med titeln "Mumintrollet och kometen" som ska komma ut "inom kort". Boken, som är Vladimir Smirnovs (1932–2015) översättning av *Mumintrollet på kometjakt* (1956), måste alltså redan ha varit gott och väl under arbete. Det står att den godkänts för sättning 10.3.1967 och skickats till tryckeriet 3.6.1967. Tove Jansson hade inte blivit informerad, vilket kommer fram i brevväxlingen med Ljudmila Braude. (Emy Wallenius återkommer inte i korrespondensen.)

Ett drygt halvår efter notisen i *Hufvudstadsbladet* kontaktas Tove Jansson av Ljudmila Braude med ett brev daterat 23.12.1967. Hon presenterar sig som litteraturforskare och översättare från skandinaviska språk, intresserad av barnlitteratur. Hon säger sig hålla på att skriva en bok om skandinaviska äventyrsförfattare, där det "fattas ett kapitel om Tove Jansson", och därför ber hon om att få sig tillsänt material om Toves biografi och författarskap – och Toves "mycket intressanta böcker (på svenska)", som hon kanske ska översätta. Hon tillägger att hon redan har "Mumintroll och kometen" på ryska och "Vem ska trösta Knyttet" på svenska."

Tove svarar med ett brev daterat 7.1.1968 och skickar "ett litet häfte" med information om sig själv, men ber att få skicka böckerna senare, då flera av dem ska komma ut i nytryck på våren och texten i två av dem "är väsentligt omarbetad, bildmaterialet dessutom delvis förnyat." Brevet fortsätter:

Jag skulle vilja veta om Fru Braude har översatt Mumintrollet och kometen till ryska för Detskaja Literatura. I så fall skulle jag be er om vänligheten att skicka mig förlagets adress och att be dem sända mig ett exemplar av boken.

Jag fick veta att den hade kommit ut genom en notis i en Helsingfors-tidning och blev mycket ledsen. Denna bok, en av mina allra första, är nämligen dålig. Nyligen har jag genomgående skrivit om den och den nya versionen är oerhört mycket bättre, så också bildmaterialet. Det var stor skada att muminrollet fick en svag start i Sovjetunionen. Det hade kunnat undvikas om Detskaja samarbetat med författaren.

Här kommer det tydligt fram hur missnöjd Tove är med hur publiceringen gått till, trots att hon uttrycker sig vänligt. I svaret (daterat 20.2.1968) tackar Braude så mycket för "Mummitrollbøkene". Det häfte som Tove sänt henne var alltså Sonja Hagemanns (1967) *Mummitrollbøkene: en litterær karakteristikk*. Braude upplyser om att "Muminrollet på kometjakt" är slutsåld", men att barnboks-författaren "Alexander Jacobenko" (Aleksandr Jakubenko, 1917–2000) "älskvärdigt" sänder "sitt eget exemplar" och en bok han själv skrivit. Braude "ska med stort nöje vänta på alla Era böcker tills våren." Hon önskar dock få *Trollvinter* och *Trollkarlens hatt* "i gammal utgåva tills vidare" och lovar att sända dem tillbaka. Hon lovar också att ifall hon ska översätta dem så ska det bli i enlighet med den nya utgåvan och i kontakt med Tove.

Svaret från Braude föranleder Tove att redan samma dag (4.3.1968) författa ett brev på engelska till *Detskaja literatura* (vars adress hon har i anteckningsboken, s. 121). Brevet börjar "Dear Sirs," och med information om att Tove i somras fått veta om den ryska översättningen av "Comet in Moominland", och att hon idag fått brev av Ljudmila Braude och ett exemplar av boken. Vidare skriver hon att hon fått veta att den första upplagan är slutsåld och rekommenderar starkt den nya versionen av Kometen, som är väsentligt förbättrad, för en eventuell andra upplaga och tillägger:

My publisher [...] would be glad to send you clear proof sheets on chalk paper for the illustrations (some of them improved) which would grant you better print than the method of taking the pictures directly from the book.

It is very sad that the first presentation of my books for the russian children was not what it could have been if we had been in contact with each others.

Trots det artiga tilltalet står det mellan raderna klart att Tove är missnöjd med att förlaget bara tagit bilderna och över huvud taget inte varit i kontakt med henne. Till sist tar hon upp frågan om honorar och meddelar att hon naturligtvis är intresserad av deras synpunkter, men framför allt vill hon att hennes berättelser ska presenteras så bra som möjligt, vilket hon inte tvivlar på också ligger i deras intresse. Det här visar att Tove inte var medveten om den tidens sovjetiska lag om upphovsrätt, utan närde ett hopp om ekonomisk ersättning.

Brevet finns som kladd bland Tove Janssons efterlämnade korrespondens, men litteraturforskaren PhD Olga Simonova har funnit det i *Detskaja literaturas* arkiv tillsammans med en översättning till ryska och ett svarsbrev på ryska daterat 7 maj 1968. Man bekräftar att man fått Toves brev och beklagar att man inte visste om att det fanns en ny, förbättrad version. Man hade använt både den svenska och den finska boken⁵ och man kunde med nöje meddela att läsarna emottagit boken med stort intresse. Man meddelade också att inga honorar utbetalas till utländska författare då Sovjetunionen inte är medlem av Genèvekonventionen. Om detta svar blev skickat eller inte har det inte gått att få reda på, men något sådant brev fick Tove aldrig. När tiden gick och hon inte fick något svar, skriver hon i ett brev till Ljudmila Braude daterat 18.7.1968:

Och sen vore jag mycket tacksam för det ryska förlagets namn och adress, samt namnet på den som översatt m. trollet och Kometen till ryska. Genom att jag inte känner det ryska alfabetet är jag rädd för att jag sänt brev åt alldeles fel håll.

Tio år senare (kladden är daterad dec. 1978) skriver Tove till Heikki Kaukoranta vid Helsingfors universitetsbibliotek (som velat ha information om Toves böcker på ryska) att de aldrig skrivit till henne från förlaget eller skickat böcker.

5 Enligt Landén (2024, 70) är den finska utgåvan 1955 en översättning av det handskrivna uppdaterade manuskript som kom ut som *Mumintrollet på kometjakt* 1956. Åtminstone den ryska titeln är översatt från finskans *Muumipeikko ja pyrstötähti* 'Mumintrollet och kometen' och pärmbilden är samma som på den finska utgåvan. Den ryska översättningen följer 1955/1956 versionerna av boken.

I sitt svarsbrev (daterat 19.10.1968) ignorerar Braude helt Toves frågor om översättaren och förlaget som gett ut "Mumintrollet och kometen". Den 22.6.1969 meddelar Braude att hon nu "håller på att skriva en artikel om Tove Janssons författarskap" och att hon "kanske ska översätta en af böckerna" 1970–1971. Någon översättning blev det dock inte under de åren.

Braudes bok *Skazotjniki Skandinavii* kom ut 1974 och Tove får den tillsammans med ett brev daterat 25.9.1974 där Braude översätter titeln till svenska som "Sagoberättare i Skandinavien". I anteckningsboken (s. 120) finns inklistrat ett urklipp ur *Hufvudstadsbladet* 20.2.1975 med en liten artikel under rubriken "Mumintrollen i Sovjet" (Rantala 1975). Artikeln handlar mest om Braudes olika arbeten kring nordisk barnlitteratur och börjar med en beskrivning av den ovannämnda boken som har ett kapitel om Tove Jansson. I artikeln behandlas också svårigheten att veta vilken finländsk litteratur som blivit översatt i Sovjetunionen. Angående Tove Janssons böcker har författaren uppgifter om att på ryska har åtminstone *Kometen kommer* (1967) och *Trollkarlens hatt* (1974) utkommit samt *Det osynliga barnet* (1968) på lettiska. Det berättas vidare att *Trollkarlens hatt* ingår i samlingsvolymen "Mumi-troll, Ludvig tjetyrnadsatjy i sovsem drugie (Mumintrollet, Ludvig den fjortonde och några andra), som även innehåller berättelser av Jan Ekholm och Thorbjørn Egner." Möjligen har Rantala uppgifter om dessa böcker från en Muminutställning i Hvitträsk som öppnades den 9 juni 1974,⁶ där det hade funnits muminböcker översatta till olika språk (Sundell 1974). Samlingsvolymen som *Trollkarlens hatt* ingår i har godkänts för sättning 13.7.1973 och skickats till tryckeriet 7.12.1973, vilket tyder på att boken kan ha kommit ut i början av 1974 och således kunnat vara med på utställningen. Det står att förlagan till översättningen av *Trollkarlens hatt* är tryckt i Stockholm 1949. Således har ytterligare en muminbok i den äldre versionen översatts till ryska och kommit ut i Sovjetunionen utan Toves vetskap. Om det igen var via tidningspressen som Tove Jansson fick veta om den ryska *Trollkarlens hatt* eller om det var genom utställningen i Hvitträsk har inte gått att verifiera.

6 Utställningen pågick ända till den 15 december 1974 (*Hufvudstadsbladet* 14.12.1974).

Nya tag

Vid tiden för den ovancerade artikeln i *Hufvudstadsbladet* befinner sig Tove Jansson i Paris. Den 14.2.1975 skriver Irene Battu brev och tackar för "den vänliga postkort" som hon fått, och nu har hon ett "mycket skyndsamt och viktigt" ärende. Hon påminner om utställningen i Hvitträsk med Toves böcker på olika språk, även på ryska, och att de talat om att Battu kunde översätta till ryska, om Tove ger henne rättigheterna. Battu har av en representant vid Sovjetiska handelsrepresentationen fått reda på att Sovjetunionen gått med i Genèvekonventionen, och hon skriver att man nu måste ha författarens lov och att både författaren och översättaren ska få betalt. Battu var således inte informerad om att den variant som Sovjetunionen hade undertecknat inte gällde retroaktivt utan endast verk som var utgivna efter 27 februari 1973.

Battu ämnar resa till Moskva i början av april för att skriva under ett kontrakt, om Tove ger henne rättigheten, och om hon får lov tänker hon också erbjuda Janssons böcker för vuxna, och därtill ska hon försöka "få dem att betala för de två böcker som de översatt utan Ert lov" innan de gick med i Genèvekonventionen (detta tyder på att åtminstone Battu visste om översättningen av *Trollkarlens hatt* innan Rantalas (1975) artikel). Hon säger sig nu behöva ett skriftligt bevis på att Tove ger henne lov att översätta hennes böcker, och Toves underskrift bör bevittnas vid "Finska legationen eller konsulatet i Paris".

En vecka senare, 21.2.1975, har Tove på ambassaden ordnat med papperet som ger Battu rätten att översätta och skickar det med ett brev där hon hoppas att papperet är som det ska (bara kladden till brevet finns bevarad). Hon funderar också kring vilken bok det skulle vara bäst att börja med. Hon tänker på *Trollvinter*, men undrar om den kanske blivit översatt. Hon beklagar att hon inte vet då hon inte har sina anteckningar med sig (tydligen har hon inte sett Rantalas artikel ännu). I alla fall menar hon att *Trollvinter* är "mycket bättre" än *Trollkarlens hatt*. Tove vill inte att publiceringen ska äventyras av krav på gamla honorar och skriver också att hon av erfarenhet tror att "det är klokt att börja med barnböckerna och inte sikta för högt än så länge".

Ungefär en månad senare (24.3.1975) skriver Battu och tackar för tillståndet att översätta. Hon meddelar också att hon haft tur, för ”den 17³ kom till H-fors en delegation från den sovjetiska föreningen VAAP⁷ – d.v.s. Sovjetunionens agentur för författarrättigheter”. Battu ”träffade vice-ordföranden för denna förening”. Han har förklarat hur hon ska gå till väga, och nu behövs ett nytt papper från Tove Jansson där hon ”utnämner” Battu till sin representant i Sovjetunionen med rättigheter att förhandla med förlag. Dessutom ska *Trollvinter* på engelska skickas till förlaget ”Barnets litteratur” (alltså *Detskaja literatura*) då de inte kan svenska. Battu har redan inköpt boken och ska således skicka den och kopior av Tove Janssons tillstånd att översätta och rättigheten att förhandla till förlaget och även till vad hon kallar ”det Statliga Literatur Förlagskommitten” (troligen avser hon det så kallade *Goskomizdat* som styrde över förlags- och tryckeriverksamheten samt handeln med böcker och även befattade sig med censur.) Battu skriver att det var just den här organisationen som hade skickat de sovjetiska böckerna till utställningen. Battu förklarar att allt även behöver skickas till kommittén så att de kan låta ett annat förlag ge ut böckerna ifall ”Barnets litteratur” skulle vara ”överhopad med arbete”. Viceordföranden ska också ha sagt ”att allt är i ordning och att de bli mycket glada att få Era böcker utgivna på ryska.” När Battu sedan får resa ”till Moskva för de slutliga överläggningar” behöver hon också ha uppgifter om Toves bank och kontonummer ”för de kommer att skicka pengar direkt till kontot i finska mark.” Nu väntar Battu alltså på det nya papperet från Tove.

I Tove Janssons efterlämnade korrespondens finns kladden till det begärda dokumentet där ”Fru Irina Batujewa” ges ”representativt ansvar i fråga om förhandlingar [...] angående olika villkor, tid för utgivning, honorar och övriga detaljer.” Den är daterad redan 25.3.75, alltså redan dagen efter Battus brev. Battu hör av sig till Tove med ett brev daterat 4.5.1975. Hon skriver att det varit ”mycket att göra med våra papper”, men nu är allt skickat till Moskva med diplomatpost, som översättaren vid utrikesministeriet Thomas

7 Vid detta besök ingick VAAP avtal med Teosto och motsvarande organisationer i alla fem nordiska länder (*Hufvudstadsbladet* 19.3.1975). Dessa avtal gällde alltså musik och var retroaktiva från 1.1.1975.

Parland ordnat med. *Trollvinter* på engelska har hon skickat till förlaget och nu väntar hon bara på att bli kallad till Moskva. Hon skriver vidare att hon börjat översätta *Trollvinter*, berömmar Toves mästerliga behandling av svenska språket och fortsätter:

Men Gud ske lov, att ryska språket är mycket rikare än det svenska, så jag hoppas att få till stånd alla Era fina nyanser. Och Gud bevare att använda slang, som det var i den ryska översättningen av "Trollkarlens hatt".

Citatet visar att Battu bekantat sig med den ryska översättningen av *Trollkarlens hatt*, möjligen på utställningen i Hvitträsk. Hon tackar Tove för rättigheterna att översätta och vara Toves representant. Hon lovar att genast höra av sig när hon får svar från Moskva, men förutser att det ska dröja, för hon har skickat till tre statliga organisationer och de har "ganska mycket papperskrig". Hon är dock övertygad om att svaret ska komma – det hade viceordföranden för VAAP försäkrat. Det här är dock det sista brevet från Battu i korrespondensen, och någon översättning gjord av henne blev det aldrig. Battus andra försök att hjälpa Tove Jansson att komma in på den sovjetiska bokmarknaden rinner således också ut i sanden. Om Battu någonsin fick svar från Moskva har inte kunnat bekräftas. Korrespondensen visar inte heller om Tove fick någon ytterligare information av Battu.

Efter flera års paus i såväl diskussionerna om rysk översättning som i utgivningen av muminböcker på ryska i Sovjetunionen kommer frågan upp igen i en odaterad nyårshälsning från Ljudmila Braude och i Tove Janssons svar daterat 13.1.1984. Braude meddelar att hon nu igen planerar att "skriva om Era böcker och översätta dem". I svaret passar Tove på att be om information om de böcker som dittills publicerats i Sovjetunionen:

Jag vet praktiskt taget ingenting om vad som har publicerats i Sovjet beträffande mina böcker, om översättare och förlag. Och tills vidare har jag bara fått ett ex. (boken Kometen kommer).

Tove ber Braude "skicka lite uppgifter till Helen Svensson hos Schildt's", som meddelat att de gärna ville ha direkt kontakt med Braude. Några uppgifter skickades dock inte till förlaget. Nästa brev från Braude är daterat 21.12.1985. Hon meddelar nu att hon

tillsammans med sin kollega Nina Beljakova (1926–2021) ”har förberett en samling av Er valda verk till publicering på ryska i Petrozavodsk år 1986.” Boken ska innehålla *Muminpappans memoarer*, *Farlig midsommar*, *Trollvinter*, *Sent i november* och en artikel av Braude om Tove Jansson och hennes böcker. Detta tillskott av fyra nya ryska översättningar noterar Tove också i anteckningsboken. Möjligen är det denna information som får Tove att be Schildts förlag att skriva till Braude och anmoda henne att sköta all kontakt kring Tove Janssons verk med förlaget på grund av författarinns sviktande hälsa, vilket Jakob af Hällström gör 7 januari 1986 (Hällström 1986). Någon ytterligare korrespondens med Ljudmila Braude finns inte i Schildts förlagsaktiebolags brevsamling. Helen Svensson (tidigare förlagschef) minns Ljudmila Braude som en ”resolut person, hjärtlig men med en egen agenda. Hon ville helst göra upp allting direkt med Tove och lät sig inte övertygas om annat” (Svensson 2025).

Boken kom ut som planerat 1986 i Petrozavodsk på förlaget *Karelija* och innehåller de böcker som Braude nämner i sitt brev (se *Laboratorija fantastiki*): *Trollvinter* är översatt av Braude ensam, medan Braude har översatt *Muminpappans bravader* tillsammans med Nina Beljakova och *Farlig midsommar* tillsammans med Elena Paklina. *Sent i november* har Beljakova ensam översatt. Illustrationerna både på pärmen och inne i boken är gjorda av V.A. Kanevskij (1939–2024).⁸

Nya tider

Som vi skrev ovan angående sovjetisk lagstiftning kring upphovsrätt, fördes under år 1991 diskussioner om att göra upphovsrätten retroaktiv. Tydligt fick diskussionen åtminstone en del översättare av utländsk litteratur att vidta åtgärder för att försäkra sig om för-

8 Ända in på 2000-talet publicerades ett antal muminböcker och muminberättelser i samlingsverk med illustrationer gjorda av sovjetiska/ryska konstnärer (se *Laboratorija fantastiki*). Sådana utgåvor är antingen genomgående försedda med andras illustrationer, eller så har de Tove Janssons illustrationer inne i boken men pärmar skapade av andra. Dessa illustrationer skulle vara värda en egen studie.

fattarens tillstånd att publicera och översätta. Hösten 1991 får i alla fall Tove Jansson ett brev (daterat 4.10.1991) från Vladimir Smirnov, som skriver att "ferlaget Vneshtorgizdat i Kiev" ber om lov "att publicera översättningar av era böcker utan utlandsvaluta." Något svarsbrev till Smirnov finns inte i den sparade korrespondensen, men i anteckningsboken har Tove skrivit:

Förlaget Vneshtorgizdat i Kiev har lov att publ. öv av mina böcker utan utlandsvaluta. Vladimir Smirnov -91

Tove vänder sig troligen innan anteckningen med ett brev (daterat 4.12.1991) till "Kära Ludmila och Nina", tackar för sist och skriver att hon skickar med en kopia av Smirnovs brev. Hon vet nämligen inte hur hon ska besvara det och skriver (i kladden): "Jag kan ju inte ge ut rättigheter utan att vara illojal mot det förlag ni representerar! Så jag väntar tills jag hör av er." Att Tove börjar med "Kära" och förnamn i stället för "fru Braude" som tidigare samt tackar för sist och skriver "det var trevligt" måste betyda att hon träffat Ljudmila Braude och Nina Beljakova. Antagligen har detta skett i samband med Braudes och Beljakovas besök i Finland i slutet av november 1991 för att tillsammans med Edith Södergran-sällskapet planera jubileumsåret 1992 då det hade gått 100 år sedan Edith Södergran föddes. I ett brev till Lars Huldén daterat 21.10.1991 skriver Nina Beljakova och Ljudmila Braude (Beljakova & Braude 1991) att de kommer till Helsingfors den 18 november. Enligt en notis i *Syd-Österbotten* (28.11.1991) hade de båda deltagit i ett möte i Jakobsgården i Yttermark den 23 november.

Troligtvis är det nu som Tove Jansson lovat rättigheter till ett förlag som Braude och Beljakova representerar. På samma sida som deras adresser noteras i anteckningsboken (s. 121): "Förlaget Stjärnans bibliotek (☆ = Zvezda)" [adress] "alla böckerna".

Braude svarar 18.2.1992 (av misstag har hon skrivit 1991) och börjar nu också "Kära Tove!" och duar för första gången. Hon skriver att Tove "kan vara rolig" och fortsätter: "om du vill skriva, att man skall utge i Kiev muminböcker, så gör det Förlaget 'Zwesda' kan inte ha någonting emot."

Braude fortsätter sitt brev med att meddela att förlaget redan förberett kontraktet på Tove Janssons samlade verk. Hon hoppas

vidare att ”vi skall vara i Helsinki den 8. mars. Och om du finner tiden för oss, så skall förlaget underskriva med dig kontrakten. Jag ska ringa.” I brevet kommer det inte fram vem som avses med ”vi”. I ett brev från Nina Beljakova (1992) till Lars Huldén (odaterat, men märkt 01/1992 med en annan handstil) kommer det dock fram att Beljakova, Braude och ”shefferna för ett nytt och bra förlag ’Zvezda’s bibliotek’⁹ skulle delta i författarkryssningen Baltiskt forum med fartyget Konstantin Simonov och anlända till Helsingfors den 8 mars. Carl-Gustav Lindéns (1992) artikel i *Hufvudstadsbladet* (9.3) bekräftar att Konstantin Simonov anlöpte Helsingfors den 8 mars. På bild finns Ljudmila Braude och Nina Beljakova.

Ljudmila Braude och Nina Beljakova i Södra hamnen, Helsingfors, 8 mars 1992.
Bild: Hans Paul, *Hufvudstadsbladet*, Journalistiska bildarkivet JOKA, Museiverket

Att Braude och Beljakova faktiskt träffat Tove i Helsingfors bekräftas av ett brev daterat 20.5.1992 där Braude tackar för gästfriheten, och hon är så glad att hon fått möjlighet att träffa Tove två gånger ”i detta år”. När kan Braude ha träffat Tove en andra gång före 20.5.1992? Faktum är att Finlands svenska författareförening till-

9 Enligt *Laboratorija Fantastiki* gav det numera nedlagda förlaget *Izdatelstvo "Biblioteka Zvezdy"* ut 20 böcker i Sankt Petersburg 1991–1994, bland annat sex band med verk av Astrid Lindgren i översättning av Braude och hennes kolleger.

delade Ljudmila Braude och Nina Beljakova var sitt stipendium om 1 500 mark ur Edith Södergrans fond vid årsfesten den 21 mars 1992, och i föreningens årsberättelse anges att man har haft gäster från Ryssland (Sandberg 2025). Av detta kan man dra slutsatsen att Braude och Beljakova troligtvis närvarade vid årsfesten.

Möjligen är det vid något av dessa besök som Tove får den information om utgivning i Ryssland som finns noterad i anteckningsboken (s. 123) på följande sätt:

Chefred. Tamara Gromova, 'Förlaget vid Biblioteket för utländska litteratur' [adress i Moskva] meddelar, med hälsningar av Ljudmila Braude, att de har gett ut, med mina ill. Kometen kommer
Trollkarlens hatt
Muminpappans memoarer
Farlig midsommar
Trollvinter
(Honorar kan hämtas i Ryssland eller sättas in på
Astrid Lindgren-fonden) *baba*

På *Laboratorija fantastiki* hittas tre volymer med sagor om Mumintrollet som kom ut i Moskva 1992 på nämnda förlag (även kallat *Rudomino*). Det är anmärkningsvärt att volym 1, där *Trollvinter* ingår, också innehåller *Det osynliga barnet och andra berättelser* i översättning av en S. Plachtinskij.¹⁰ Ett år tidigare hade alla sex sagorna också utkommit i Moskva men som skilda böcker, en del på förlaget *Imidzj* ensamt, andra i samarbete med *Rudomino*. Har Gromova inte informerat Braude om Plachtinskij's översättning eller är det Braude som låtit bli att nämna en översättning som Tove Jansson inte redan kände till? Vladimir Smirnov's översättningar, som Tove visste om, finns ju med på listan.

I brevet 20.5.1992 berättar Braude också att hon redan översatt "De små trollen och den stora översvämningen" och att "utom 'Zwesda's Bibliotek' vill ett annat förlag att utge denna bok som gåvobok för barn." Hon skriver vidare: "'Zwesda's bibliotek' kan det inte störa, därför, att i kontrakten står, att man kan utge enskilda böcker i andra förlag." Detta skulle tyda på att det gjorts upp ett

¹⁰ En mindre känd översättare som enligt uppgifterna på *Laboratorija Fantastiki* inte har översatt något annat än just *Det osynliga barnet och andra berättelser* och den norska detektivromanen *Damen i rullestolen* av Stein Riverton (pseudonym för Sven Elvestad).

kontrakt under besöket i Helsingfors 8 mars. Men har det bara skrivits på ryska då Braude behöver berätta vad det står i det? Hon frågar också om man får betala i rubel.

Postgången har varit snabb – Toves svar är daterat redan 25.5.1992. Hon skriver: ”Så roligt att du redan översatt Mumintrollet (-trollen?) och den stora översvämningen – så heter berättelsen i finsk översättning och jag tycker det är OK.” Tove tycker också att Braude kan ge den till andra förlag om hon vill, ”som gåvo-bok för barn”. Men hon vet inte vad man ska kunna göra med honorar i rubel – själv kan hon inte resa till Ryssland, då ”det är lite ynkligt med hälsan (men ingenting Farligt)”.

I nästa brev (daterat 15.2.1994) frågar Braude om Tove fått pengar från förlaget *Severo-Zapad* och tillägger att de lovat sända pengar redan i oktober, men tydligen inte till Finland, för i nästa mening menar Braude att ”[n]ågon måste hämta pengar för dig till Helsinki.” Hon skriver dock inte vad förlaget har gett ut. På *Laboratorija Fantastiki* finns information om att *Severo-Zapad* 1993 gav ut en bok som förutom *Småtrollen och den stora översvämningen* innehåller *Muminpappans memoarer*, *Farlig midsommar* och *Trollvinter*.

I samma brev skriver Braude: ”alla dina böcker om mumintroll är redan översatta till dina Samlade skrifter.” Hon berättar också att hon och Nina nu håller på att översätta Toves vuxenböcker. Sedan vill hon igen ha hjälp med ett och annat (som inte är relevant för den här artikeln). Toves svar (daterat 3.3.1994) är det sista brevet i korrespondensen, och här meddelar Tove att hon nu tyvärr inte kan hjälpa.

Vad som hände sen

Bland de 20 böcker som *Biblioteka Zvezdy* gav ut finns varken samlade verk eller något annat av Tove Jansson. Andra spår av ett kontrakt med förlaget än Toves notering i anteckningsboken har det inte gått att få fram (Svensson 2025; Kråkström 2025). Gällande ryska kontrakt på muminböcker som kom till stånd under Toves livstid meddelar Helen Svensson (2025) att med Azbooka Publishers (på ryska *Azbuka*) gjordes ett kontrakt på alla 9 muminböcker 1998, och att garantihonoraret betalats i september 2000. Det första som

Azbuka publicerade (1998–1999) var serien *Tove Jansson. Sobranije sočinenij v 8 tomach* ("Tove Jansson. Samlade verk i 8 volymer") i översättning av Ljudmila Braude och hennes medarbetare. Alla nio kapitelböckerna ingick, då *Småtrollen och den stora översvämningen* och *Kometen kommer* publicerades i samma volym (se *Laboratorija Fantastiki*). Det blev alltså *Azbuka* som publicerade "alla böckerna" som Tove gett löfte om till Braude och Beljakova och "Stjärnans bibliotek". En intressant detalj är att förlaget *Azbuka* grundades 1995 av medarbetare som lämnade *Severo-Zapad* (se *Laboratorija Fantastiki*), förlaget som gav ut en bok 1993. Kontraktet med *Azbuka* gällde således Braudes och hennes kollegers översättningar, som man sedan fortsatte att ge ut både enskilt och i olika samlingsvolymer. Eftersom reservationen till Bernkonventionen togs bort först från och med 8 augusti 2004, fortsatte andra förlag att ge ut Smirnovs och andra översättares översättningar ända in på år 2004. Därefter ges muminböcker ut uteslutande av *Azbuka*.

Avslutande diskussion

Mikrohistorien som framträder genom studiet av korrespondensen och anteckningsboken samt olika bakgrundsfakta visar att Tove Janssons intresse för att få muminböckerna översatta till ryska föranledde ansatser av flera olika aktörer, och att alla nio kom ut på ryska under hennes livstid, vissa i fler än en översättning. För att avrunda artikeln ska vi återkoppla till frågorna i inledningen om vilka faktorer som inverkat på översättning och publicering.

Samhälleliga faktorer, inte minst övergången från Sovjetunionen till Ryssland, inverkade direkt på de juridiska. De juridiska kvarnarna malde dock långsamt och de ryska upphovsrättslagarna nådde inte internationell nivå under Tove Janssons livstid. För Tove Janssons och muminböckernas del hade upphovsrättsfrågorna avgörande inverkan, då den sovjetiska och senare den ryska upphovsrättslagstiftningen fram till 8 augusti 2004 tillät översättning och publicering av muminböckerna utan tillåtelse av författare eller annan upphovsrättshavare. Tove Jansson levde i ovetskap om dessa förhållanden åtminstone till och med Irene Battus andra försök 1975. Två böcker gavs ut av förlaget *Destskaja literatura* utan någon

som helst kontakt. Varken det ”gätfulla” kontraktet med *Biblioteka "Zvezdy"* (1992) eller det reella kontraktet med *Azbuka* (1998) hindrade andra förlag från att ge ut muminböcker under Tove Janssons livstid. Således hann hon själv inte uppleva fullt skydd av sin upphovsrätt i Ryssland, och det blev aldrig möjligt för henne få fullständig information om rysk översättning och utgivning.

De personliga faktorerna genom bekantskap med ryskspråkiga översättare framträder tydligast i materialet. Med hjälp av Irene Battu och Emy Wallenius gör Tove Jansson de tidigaste försöken att presentera mumintrollen i Sovjetunionen, men deras ansträngningar stupar på den sovjetiska lagstiftningen. De första översättningarna får Tove Jansson kännedom om som fait accompli. Kontakten med Ljudmila Braude och via henne med Nina Beljakova blir den främsta källan till information om översättning i Sovjetunionen och Ryssland. Relationen med Braude är dock långt ifrån okomplicerad för Tove Jansson. Braude har sin egen agenda och hon väljer vad hon vill informera om. Toves önskan om att kontakterna skulle skötas via Schildts förlag hörsammar hon inte, och hon svarar inte på Toves frågor om översättare och förlag för de tidigaste översättningarna, det vill säga Vladimir Smirnovs översättningar för *Detskaja literatura* – hon nämner inte hans namn ens i svaret på det brev där Tove skickar med en kopia av Smirnovs brev. Men det är ändå tack vare Braude (och Beljakova) som översättningen av de nio kapitelböckerna blev komplett och det första verkliga kontraktet med *Azbuka* (som medförde ett honorar) kom till stånd.

Källor och litteratur

Beljakova, Nina (1992): Brev. Åbo Akademis bibliotek, Handskriftssamlingarna, Huldén, Lars Ar:2 (Esko 2:3).

Beljakova, Nina & Braude, Ljudmila (1991): Brev. Åbo Akademis bibliotek, Handskriftssamlingarna, Huldén, Lars Ar:2 (Esko:2:3).

Elst, Michiel (2005): *Copyright, Freedom of Speech, and Cultural Policy in the Russian Federation*. BRILL. ProQuest Ebook Central [online]. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/abo-ebooks/detail.action?docID=280525> [hämtat 28.9.2025].

- Gardberg, Annvi (2025): *Re: Ett par frågor om familjen Wallenius* [e-post]. Annvi Gardberg till Martina Björklund, 19 mars 2025.
- Gardberg, Annvi & Kaihovirta, Mathias (2022): *Brandtal för världsrevolution. Allan Wallenius och hans röda resor*. Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, volym 236, SFV:s biografiserie, nr 21.
- Golovanov, Dmitry (2004): "Russian Federation. [RU] Statute on copyright and neighbouring rights amended", *IRIS Legal Observations of the European Audiovisual Observatory* 2004-8:1/27. <https://merlin.obs.coe.int/article/3163> [hämtat 24.10.2025].
- Hagermann, Sonja (1967): *Mummitrollboken: en litterær karakteristikk*. Oslo: Aschehoug.
- Helsingin Sanomat*: "Tekijänoikeussopimus Suomen ja NL:n välille", 3 april 1974, s. 20.
- Helsingin Sanomat*: "Meri, Gorki, Säisä, Simonov... Kirjavaihto alkuun vankoin kertomin", 12 februari 1975, s. 17.
- Hufvudstadsbladet*: "Kärböleskola fick sovjetryska böcker", 20 februari 1964, s. 12.
- Hufvudstadsbladet*: "Mumintrollet skall glädja ryssarna", 9 maj 1967, s. 6.
- Hufvudstadsbladet*: "Bokförlagssamarbete Finland-Sovjetunionen", 19 juni 1974, s. 10.
- Hufvudstadsbladet*: "Hvitträsk" [Annons], 14 december 1974, s. 4.
- Hufvudstadsbladet*: "Royaltyavtal med Sovjet", 19 mars 1975, s. 10.
- Hufvudstadsbladet*: "Födelsedagar i morgon", 31 maj 1975, s. 8.
- Hällström af, Jakob (1986): *Mottagare Ljudmila Braude, brevkopia*. Åbo Akademis bibliotek, Handskriftssamlingarna, Schildts förlagsaktiebolag (Vän.II2:P:1-4).
- Kråkström, Ina (2025): *Re: Fråga om gammalt avtal om rättigheter till Tove Janssons verk på ryska* [e-post]. Ina Kråkström till Martina Björklund 6 maj 2025.
- Laboratorija fantastiki*. <https://fantlab.ru>
- Landén, Anders (2024): *Skatter från Mumindalen: samlarens guide till Tove Janssons mumintroll*. Malmö: Parlare förlag.
- Lindén, Carl-Gustav (1992): "Östersjön blev litteraturens hav", *Hufvudstadsbladet*, 9 mars 1992, s. 5.

- Munday, Jeremy (2013): "The role of archival and manuscript research in the investigation of translator decision-making", *Target* 25(1), s. 125–139.
- Paloposki, Outi (2017): "In search of an ordinary translator: translator histories, working practices and translator-publisher relations in the light of archival documents", *The Translator* 23(1), s. 31–48.
- Protasov, Pavel (2010): "Tjto obsjtjego mezjdu Tjeburasjkoi i Simenonom? Vojna za 'dokonventsionku'", *Tjastnyj Korrespondent*, 5 avgusta 2010 goda. https://web.archive.org/web/20211204005122/http://www.chaskor.ru/article/chto_obshchego_mezhdu_cheburashkoj_i_simenonom_18991 [hämtat 26.10.2025].
- Rantala, Leif (1975): "Mumintrollen i Sovjet", *Hufvudstadsbladet*, 20 februari 1975, s. 3.
- Sandberg, Johanna (2025): *Re: En lite udda fråga* [e-post]. Johanna Sandberg till Clas Zilliacus, 30 oktober 2025; till Martina Björklund, 4 november 2025.
- Sundell, Dan (1974): "Mumintrollet i Hvitträsk", *Hufvudstadsbladet*, 13 juni 1974, s. 3.
- Svensson, Helen (2025): *Re: Angående Tove Jansson och ryska översättningar* [e-post]. Helen Svensson till Martina Björklund, 16 april 2025.
- Syd-Österbotten*: "Edith Södergran-sällskapet planerar jubileumsåret", torsdagen den 28 november 1991, s. 11.
- Tatolyté, Ingrida (2023): "Unfolding archives for translation studies: On context: human condition, and staying wary. Interview with Outi Paloposki, University of Turku", *Vertimo Studijos* 16, s. 242–256.
- Uusi Suomi*: "Neuvostoliittolaista nuorisokirjallisuutta", 30 november 1963, s. 16.
- Westin, Boel (2007): *Tove Jansson. Ord, bild, liv*. Helsingfors: Schildts.
- Zanotti, Serenell & Bollettieri, Rosa Maria (2015): "Exploring the backstage of translations: A study of translation-related manuscripts in the Anthony Burgess archives", *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 14, s. 127–148.

Tack!

Vi vill uttrycka vårt varma tack till personer utan vars hjälp den här artikeln inte blivit till eller saknat viss information. Framför allt tackar vi Kira Schroeder och Andréa Sirén vid Moomin Characters som ställde korrespondensen och koptorn till vårt föfogande en novemberdag 2021. Päivi Laine vid arkivet vid Teatermuseet i Helsingfors sökte för vår räkning igenom Irene Battus okatalogiserade arkiv efter dokument med koppling till Tove Jansson. PhD Olga Simonova ställde till vårt föfogande Tove Janssons brev som hon funnit i *Detskaja literaturas* arkiv. Per e-post har Annvi Gardberg (redaktör och författare), Helen Svensson (tidigare litterär chef vid Schildts förlag), Ina Kråkström (vid Rights and Brands Licensing) och Johanna Sandberg (verksamhetsledare vid Finlands svenska författareförening rf) svarat på våra frågor.

